

Aristotelés o přátelství

Matěj Troup, Katedra filosofie FF MU
Jarní semestr 2021

Obsah

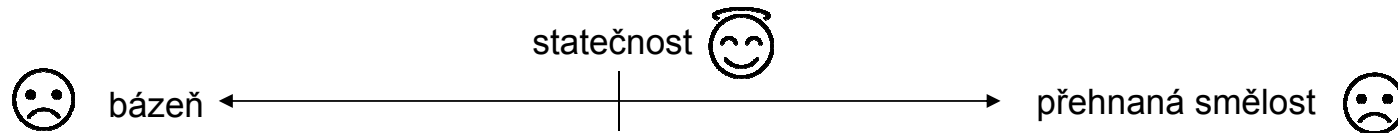
- I. Etika ctnosti – opakování
- II. Přátelství a φιλία
- III. Zdroje
- IV. Význam přátelství
- V. Analýza přátelství
- VI. Aristotelés a současnost

I. Etika ctnosti – opakování

- Existuje konečný cíl lidského jednání – εὐδαιμονία (blaženost)
 - εὐδαιμονία = činnost duše z hlediska ἀρετή (ctnosti)
 - Jde o stav nejvyššího možného štěstí, každý člověk o něj usiluje.
 - Dosáhnout blaženosti však není vůbec jednoduché.
- Dva druhy ctností:
 - Mravní ctnosti (štedrost, uměřenost, statečnost etc.)
 - Vznikají zvykem k určitému jednání.
 - Týkají se ovládnání afektů a jednání.
 - Mravní ctnost je středem mezi dvěma krajnostmi (extrémy).

- Rozumové ctnosti (moudrost, rozumnost, chápání etc.)
 - Vznikají učením a zkušeností.
 - Týkají se poznávání či dosahování pravdy.
 - Nehledáme střed, nýbrž přibližujeme se k pravdě.

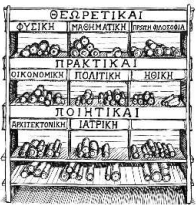
nerozumnost —————→ rozumnost/poznání pravdy (100 %)

I. Etika ctnosti – opakování

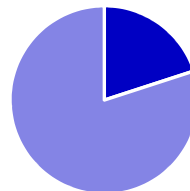
- Nejvyšší činnost je činnost rozumová (kontemplativní).
 - Rozum je tím, čím se podobáme bohu (hybatel).
 - Soběstačnost
- Mravní ctnosti jsou nižší než rozumové
 - Použití pouze ve společnosti jiných osob (nesoběstačnost)
 - Blaženost je zde tedy možná jen v rámci společenského života!
- Čistá kontemplace je však pro člověka de facto nemožná.
 - Člověk je od přirozenosti společenský tvor (ζῷον πολιτικόν).
 - Člověk potřebuje vnější statky pro svou existenci.
 - Východiskem je život společenský či politický.
 - Blaženost jednotlivce je definována blažeností obce (společnosti).

II. Přátelství a φιλία

- Přátelství:
 - Dobrovolný vztah dvou nebo více osob založený na vzájemné důvěře, oddanosti a lásce. Tento vztah primárně nevyplývá z daných vazeb jako jsou: rodina, kmen ad. Nejde tedy o připsaný vztah, nýbrž o získaný.
- Φιλία:
 - Abstraktní výraz, pod který spadá široká škála různých typů vztahů. Spadá zde např.: přátelství, rodinná vazba, vztah pána a otroka, obchodní či politický vztah, vztah občanů k sobě navzájem ad.
 - φιλεῖν – mít rád
 - φίλος – přítel v našem slova smyslu
 - Konstan, D. (1997): *Friendship in the Classical World*, Cambridge: Cambridge University Press.

■ Přátelství ■ Ostatní

III. Zdroje

- *Etika Níkomachova* – VIII. a IX. kniha (1/5)
- *Etika Eudémova* – VII. kniha (1/8)
- *Magna Moralia* – problém
- *Politika*
- *Rétorika*

IV. Význam přátelství

- „Bez přátel by si nikdo nepřál žítí, byť i měl všechna ostatní dobra – vždyť se i zdá, že přítel jest nejvíce třeba lidem bohatým, vládnoucím a mocným; neboť k čemu by člověku byla taková přízeň osudu, kdyby mu byla odňata možnost dobrodiní, které se prokazuje přátelům způsobem nejlepší a chvály nejhodnější? [...] mládeži přátelství pomáhá k bezúhonnému životu, starcům poskytuje ošetření a zastání v pracích, na které oni pro svou slabost nestačí, a mužům v plné síle přispívá ke krásným činům.“
„Podobá se také, že obce udržuje přátelství, a zákonodárci usilují o ně více než o spravedlnost; neboť se zdá, že svornost jest něco podobného přátelství, k ní tedy co nejvíce směřují [...] Není také potřebí spravedlnosti tam, kde jsou přátelé, ale mezi spravedlivými jest k doplnění potřebí přátelské lásky [...]“ (EN VIII 1, 1155a)
- „Zdá se však nesprávné, přidělují-li se blaženému člověku všechna dobra a přátelé nikoli, kteří přece, jak se zdá, jsou největším dobrem ze zevnějších dober. Když tedy příteli náleží spíše dobro činiti než je přijímati, a náleží-li dobro činiti přátelům než lidem cizím, bude dobrý člověk potřebovati takových lidí, kterým by dobře činil.“ (EN IX 9, 1169b)

IV. Význam přátelství

- Přátelství je něco, co **všichni** lidé přirozeně chtějí.
- Tato potřeba je zcela nezávislá na majetkovém zázemí i věku.
 - Všem skupinám lidí je přátelství nějak prospěšné.
- Přátelství jako důležitý politický/občanský prvek.
 - Spravedlnost je produktem přátelství, resp. z něj vyplývá.
 - Z politického hlediska jde o žádoucí stav společnosti, neboť je v něm udržen pořádek obce/státu.
 - Jde o kohezivní prvek, přátelství stmeluje společnost.
- I vrcholně blažený člověk potřebuje přátelství, neboť jde o **největší** vnější dobro.
 - Ctnostné jednání totiž spočívá v činnosti, tedy ctnostný člověk musí nějak jednat, a to nejlépe v rámci svých přátel.

V. Analýza přátelství

- „Přítel jest pak, kdo miluje a **vzájemně** jest milován, a za přátele se pokládají, kdo míní, že se tak chovají **k sobě navzájem**.“ (Rhet. II 4, 1381a1–2)
- „O dobrých věcech se hovoří ve více významech. Jednak říkáme, že je něco **dobré samo o sobě**, jednak [takto nazýváme] věc [někomu] **prospěšnou a užitečnou**. Stejně tak je slast chápána obecně jako prosté dobro, nebo o ní mluvíme pouze ve vztahu k něčemu jako o tom, co se nám jako dobré pouze jeví [...] V prvním případě se přátelíme kvůli **ctnosti**, v druhém případě kvůli **prospěchu či užitku**, jindy se pro **slast** přátelíme s tím, co nám je příjemné.“ (EE VII, 1236a5-15)
- „Dokonalé přátelství jest mezi lidmi dobrými a v ctnosti si podobnými. Tito totiž se **stejně přejí** dobra proto, že jsou dobří, dobří jsou pak sami v sobě; a ti, kdo přejí obra svým přátelům pro jejich osobu, bývají pravými přáteli – neboť tak smýšlejí sami za sebe, **nikoli nahodile** [...]“
„Ovšem takových přátelství jest poskrovnu; neboť jest málo lidí takové povahy. Potřebuje také času a návyky pospolitého života [...]“ (EN VIII 4, 1156b5-30)

V. Analýza přátelství

- Přátelství je reciproční vztah, přátelé musí svou náklonnost opětovat.
- Jsou tři hlavní důvody, proč máme něco rádi: dobro, užitek a slast.
 - Z nich vyplývají tři základní druhy přátelství: pro ctnost, užitek a slast
- Nejvyšší formou přátelství je přátelství pro ctnost.
 - Není nahodilé, týká se čistě **dobrého** charakteru člověka.
 - Díky stálosti charakteru ctnostných lidí přetrvává.
 - Dle Aristotela jde o výjimečný a elitářský vztah.
 - Avšak J. Cooper argumentuje, že Aristotelés mluví pouze o nejdokonalejší možné formě, nikoliv o jediné možné.

V. Analýza přátelství

- Přátelství pro užitek a slast jsou nižšími formami.
 - Jsou nahodilé/instrumentální, nezávisí tedy na člověku samotném.
 - Pokud zmizí užitek či slast, mizí i důvod k přátelství.
 - Mění se i potřeby užitku a slasti.
 - Cooper nicméně tvrdí, že dle definice z *Rétoriky* přejeme i v těchto přátelstvích našim protějškům dobro (ačkoliv spíše z důvodu vlastního profitu).
 - Přátelství pro užitek je nejméně stabilním typem.
 - Zpravidla asymetrické postavení přátel.
 - Přátelství pro slast je stabilnější a spíše vede ke sblížení charakterů.
- Hybridní formy přátelství
 - Potřeba vyvažovat deficit, pokud jsem podřízená strana.

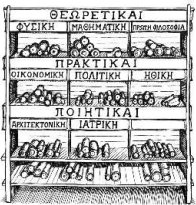

V. Analýza přátelství

- Přítel je mé „druhé já“.
 - Především u ctnostného typu přátelství.
 - Analogie k sebelásce – altruistický přístup k druhému.
 - Člověk je však sám sobě největším přítelem.
 - Díky tomuto vztahu se mohou přátelé vzájemně motivovat ke zdokonalení charakteru, ale také k degradaci (u morálně špatných jedinců).
- Není možné mít mnoho přátel.
 - Časově, ekonomicky i sociálně problematické.

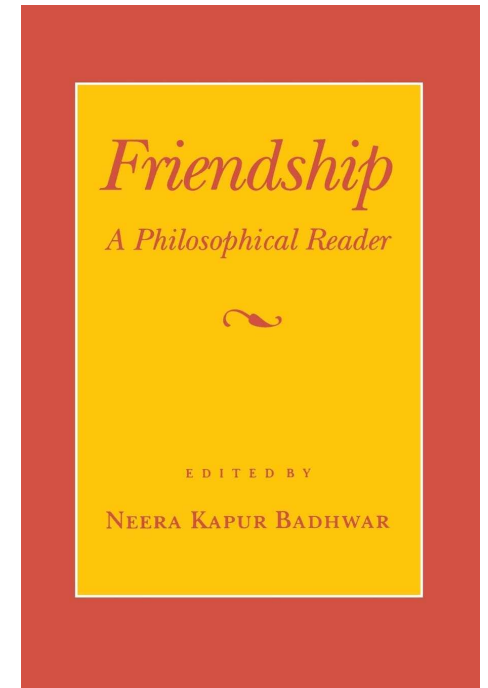
„Ti, kteří mají mnoho přátel a kteří se ke všem hned důvěrně chovají, nejsou patrně přítelem nikomu [...]“ (EN IX 10, 1171a15–16)

VI. Aristotelés a současnost

- Elizabeth Telfer (1970): Friendship, *Proceedings of the Aristotelian Society*, 71.
 - První evidovaná soudobá rehabilitace/kritika Aristotelovy teorie
 - Ambice stanovit nutné podmínky přátelství
 - Morální povinnosti přátelství
 - Význam přátelství
- Neera K. Badhwar (ed.) (1993): *Friendship: A Philosophical Reader*, Cornell University Press.
 - Dlouhodobý akademický zájem o přátelství v návaznosti na Aristotela
 - Návaznost na extenzi termínu *philia*
 - *End a Means friendship*
 - Esencialismus

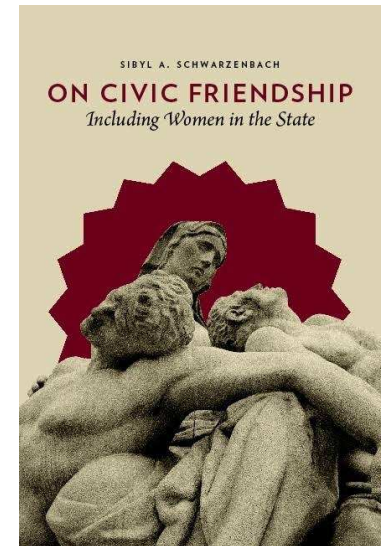
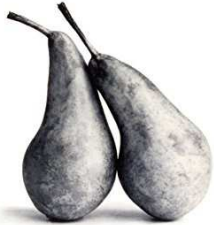

VI. Aristotelés a současnost

- Alexander Nehamas (2016): *On friendship*, New York: Basic Books.
 - Analýza přátelství v dějinách, umění i filmu
 - Proti instrumentálnímu přátelství – *contradictio in adjecto*
 - Proti esencialismu
 - Význam přátelství
- Sibyl A. Schwarzenbach (2009): *On Civic Friendship: Including Women in the State*, Columbia University Press.
 - Návrat k Aristotelově koncepci politického/občanského přátelství
 - Kritika liberalismu (Locke, Rawls)

ON
FRIENDSHIP
ALEXANDER
NEHAMAS

M A S A R Y K O V A
U N I V E R Z I T A